

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע ועניני דיומא

מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מספריו הק' ומכתבי תלמידים

גליון 52 ראה תשע"ד

מתורת הפרשה

**כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך
אשר נתן ה' לך כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אות נפשך. (ראה י"ב, כ"א)**
לימוד מסכת חולין

לפני שלמדו בכולל פוניבז' מסכת חולין, הורה רבינו הגראי"ל שליט"א לקבוע תענית חצי יום, ומי שקשה לו שיפדה לצדקה. ורבו ג"כ השתתף בקבלת תענית ובצום. ואמר שכמה פעמים כשלמדו חולין בכולל היה אסונות ח"ו, בשנת תשנ"א היתה מלחמת המפרץ, ובשנת תשס"א היה אינתיפדה עם הערבים, וכדו'.

נתון נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך (ראה ט"ו, י)

בגמ' פסחים (ח, א): האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני, או שאהיה בן העולם הבא, הרי זה צדיק גמור. ופירש רש"י: "הרי זה צדיק גמור - בדבר זה, ולא אמרין שלא לשמה עושה, אלא קיים מצות בוראו שצוהו לעשות צדקה, ומתכוין אף להנאת עצמו שיזכה בה לעולם הבא, או שיחיו בניו".

וקשה דהנה בהמשך הגמרא כאן מובא: "א"ר אבין בר רב אדא אמר רב יצחק: מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים? כדי שלא יהיו עולי רגלים אומרים: אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר דינו. נמצאת עליה שלא לשמה". הרי מפורש שכאשר האדם מצרף למצוה תועלת אישית, הרי זה נחשב שלא לשמה, ואין אומרים שהמצוה נעשית לשמה ומתכוין אף לתועלת עצמו? ותיירץ הגראי"ל שטיינמן שליט"א: הנה זה ברור שקיום מצוות מביא את האדם לחיי עולם הבא, וכמו כן קיום מצות צדקה מביא לחיי עולם הבא, וגם עוזר במניעת צרות הקורות לאדם, כמו לדוגמא בנו החולה. ואם כן, מחדשת הגמרא בפסחים, שאם מצרף האדם אל הכונה הפשוטה של המצוה, כונה נוספת לצורך התכלית שהובטחה לו ע"י חז"ל בגלל קיומה, הרי אין בכך כל מגרעת, והרי הוא צדיק גמור, שהרי כיון לאותה תכלית שחז"ל הבטיחוהו שיקבל.

מה שאין כן בעליה לרגל, אם יעלה לצורך אכילת פירות גינוסר, הרי ברור הוא שלא זו המטרה ולא זו התכלית של מצות העליה לרגל, א"כ ודאי שכונה זו מגרעת מאד מכוונת מצותו, ונחשב שעלה שלא לשמה (ספר מרפסין איגרא עמוד פ"ב - פ"ד).

מעשר כספים במתנות

קיבל מתנה האם צריך ליתן מעשר כספים, שמעתי בשם החזו"א שאם קיבל כסף חייב, ואם קיבל חפצים וכדו' אין צריך. ומהגראי"ל שטיינמן שליט"א שמעתי שה"ה אם מוכר החפצים שקיבל במתנה, וקיבל בעדו כסף, צריך ליתן מעשר מהכסף שיש בידו (שיעורי שלמי תודה - עניני קטן עמ' קל"ה)

שותפות עם בורא עולם

היה זה כאשר הגיע אחד מגדולי מחזיקי התורה בדורנו אל נדיב מסויים, בכדי להתרימו לטובת רשת הכוללים שבראשותו, ונענה כי הלה אמור באותו היום לסגור עסקה גדולה בשותפות עם גביר נוסף, וכי במידה ואכן תצא היא אל הפועל ותניב רווחים כצפוי מתחייב הוא להעניק עשירית מרווחיו לצדקה. באותו מעמד יצר אותו מחזיק תורה קשר עם ביתו של מרן הגראי"ל וביקש ממנו לברך את הגביר להצלחה בעסקה המתוכננת. ואכן הגראי"ל נענה ואף שוחח ישירות עם הגביר, אשר התחייב בפניו כי אם יצליח ה' דרכו יעניק עשירית מרווחיו לצדקה.

אלא שהגראי"ל לא הסתפק בכך, למה רק עשירית? וכי לא מוטב שתעשה שותפות עם הקב"ה ותחלוק עמו את רווחיך מחצה במחצה, הלא ה' יתברך הינו השותף הטוב ביותר באשר לו הכסף ולו הזהב. טען מרן. והגביר נענה בו במקום, התחייב לקחת את הקב"ה כשותף עמו בעסקה, ולהעניק לטובת החזקת תורה מחצית מרווחיו. למחרת היום התבשר אותו נושא בעול התורה, כי ההצלחה האירה את פניה לגביר וכי מחצית מרווחיו הועברו בהעברה בנקאית לחשבון הבנק של הכולל שבראשותו, סכום זה היה בו כדי לכסות מחצית מהוצאותיו הדחופות של הכולל, אולם לא את כולו, אך הישועה לא אחרה לבוא.

בשעות אחר הצהריים צלצל הטלפון בביתו של אותו מחזיק תורה, ומעבר לקו נשמע קול בלתי מוכר של אדם אשר הציג עצמו כשותפו של הגביר לעסקה האמורה. הכיצד לא פנית אלי להיות שותף עם הקב"ה בעסק, התרעם הלה. ומשנענה כי ברכתו של הגראי"ל התייחסה לעיסקה בכללותה, וכי אף הוא יכול להכניס עצמו לאותה שותפות מבורכת עם הקב"ה, העביר עוד באותו היום את המחצית מרווחיו שלו, סכום אשר השלים את צרכיו של הכולל במלואם באופן מדויק (שמח זבולון עמ' רמ"ג - רמ"ד)

השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך

באחיד האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא. (ראה טו, ט)

אמרו בגיטין (דף ל"ו, א) תנן התם פרוזבול אינו משמט, זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה, ועברו על מה שכתוב בתורה (דברים ט"ו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגוי עמד והתקין פרוזבול. הנה לכאורה אינו מחוייב להלוות מעות למי שיוודע בו שלא יפרע בזמן. והנה לפי"מ דפסקין דמלוה לעשר שנים אין שביעית משמטת, א"כ ע"כ כל מה דהוצרכו לפרוזבול הוא רק להלוות שזמן פרעון לפני סוף השמיטה, והשמיטה תהי' אם לא יפרע בזמן, וא"כ למה זה דבר בליעל אם אינו רוצה להלוות למי שאינו פורע בזמן כדן, ואם משום דכשיגיע הזמן ולא יצטרך הכסף דאז צריך להאריך ולא לתבוע, הא זה רק אם להלוה לא יהי' אז כסף לשלם, דאי לאו הכי הא כשם שהוא אסור להמנע מלהלוות מחמת חשש שביעית, כ"ש שללוה אסור להשמט מלשלם כשיגיע זמן הפרעון בכדי שיפטר בסוף שביעית, וע"כ דחושש שללוה לא יהי' לשלם לזמן שקבע שיצטרך להמתין עד שתעבור שביעית והוא מחייב להאריך לו ולהמתין, א"כ הא יש לו עצה אח"כ ביום האחרון להאריך לו על אחרי שמיטה דאז לא ישמט, ואם הוא נמנע להאריך לו עד אחר שמיטה משום דשמא יהי' ללוה כסף ולא ישלם הא אין זה בליעל (אילת השחר שם ועיי"ש משי"כ בכ"ז).

עיונים בדיני הריגת אנשי עיר הנדחת

כפי שהובאו בספר 'מצות איש' של נכד רבנו, הרה"ג ר' אברהם ישעיהו שטיינמן שליט"א

בירושלים

בשיח השדה ח"ג (סנהדרין ט"ו ב) תמה מה צריך קרא למעוטי שאין ירושלים נעשית עה"נ, הא אמרו בסנהדרין שם דבעיר הנדחת צריך שיהי מעשר ועד מאה, ואילו בירושלים היה יותר, דהא הי' מצוה להושיב סנהדרין, וסנהדרין מעמידין רק בעיר שיש בה ק"כ איש כדתנן ריש סנהדרין. וצ"ע. ותי' לי מו"ז מרן הגראי"ל, דכיון דמש"כ שצריך שיהי מעל עשר הוא מסברא ולא מגוה"כ, אלא רק סברא כמה הוא עיר, א"כ צריך פסוק מיוחד לירושלים בשביל המ"ד השני שגם יותר מכך יש עיר הנדחת (עמ' ק"ט), [א"ה, לדברי רבנו י"ל עוד בפשטות דכיון דרק מסברא הוא א"כ נראה פשוט דבירושלם אף בדליכא ק"כ מושיבין הסנהדרין דהא מקרא ילפינן שתשים סנהדרין אצל המזבח וכתוב וקמת ועלית וגו', ודינא דק"כ ע"כ הריהו רק בשאר עירות כשגלתה סנהדרין מירושלם]

מחצה על מחצה

הנה במנ"ח כתב דברישא דמתני' משמע דאם מחצה העיר עבדו ומחצה לא נדונין כיחידים דהא צריך שיודחו רובא, ובהמשך המתני' קתני הודח מיעוטה לא נעשית עה"נ, אמנם לפמ"ש"כ רש"י דלפינן מקרא דרובא בעינן א"כ פשוט דמחצה על מחצה נדונין כיחידים, ומ"מ הדיוקים סתרי אהדדי, וצ"ע. עכ"ד. והצפנת פענח מהדו"ת (עמוד ט ע"ב) כתב שהוא ספק. ודברתי עם מו"ז מרן הגראי"ל בעצם הנדון דמחצה על מחצה, ואמר לי שלכאוי זהו ספק, וספק דאוי' לחומרא ולא נעשית עה"נ. ובאמת יש להעיר שאין זה ממש חומרא, שהרי ממונם פלט כדאי' בדף קי"א ב' והוא קולא גדולה, ובאמת דזה פשוט דהלא ספק נפשות להקל, וע"ע מש"כ בזה באילת השחר ב"ב נ' ב' (עמ' קי"ז)

גרים ועבדים

הנה יש לתמוה למה השמיט הרמב"ם ספק הירושלמי אם גרים ועבדים משלימים לרוב, והחסידי דוד על התוספתא כותב דזה נלמד ממש"כ הרמב"ם שערי מקלט אין נעשית בהן עה"נ דלא נתחלקה להם, ואע"ג שנתנום להם השבטים במתנה ס"ל דלא מיקרו יושבי עירם, וכ"ש עיר שנתכנסו לתוכה גרים, עכ"ד. אבל שמעתי ממו"ז מרן הגראי"ל שליט"א הטעם שהרמב"ם לא פסק דין זה, משום שלדבריו זה לא יתכן, דהא המציאות שדין זה יתכן הוא רק למ"ד הודחו מאליהן הוי עה"נ, וכמש"כ החזו"א בסנהדרין (סי' כ"ד ס"ק י"ב ד"ה בירו' שם), דתמה על ספק הירושלמי האידך יתכן שישלמו גרים לרוב הרי אינם מאותו השבט, והמנ"ח תס"ד אות י"ג נשאר בזה בתימה, ותי' דלמאי דמיבעי לן דגם הודחו מאליהן נעשית עה"נ ניחא, וא"כ רק למ"ד זה הוי ספק, אבל חוץ מזה לא יתכן עוד, וא"כ הרמב"ם הלא פוסק דהודחו מאליהן לא נעשית עה"נ א"כ לכן לא כותב דין זה, אעפ"י שיש בזה איזה נ"מ כמש"כ (עמ' קי"ז).

התראת ספק

במנ"ח מצוה תס"ד הק' דלכאוי' התראת עדים הוי התראת ספק, דאולי אנשי העיר לא יקבלו את ההדחה, ואעפ"י שהתראת ספק שמה התראה, מ"מ הא תוסי' בכתובות (דף ט"ו א' ד"ה וספק) כתבו דכשאנו יודע בודאי שיבוא לידי איסור הוי התראת ספק ע"ש. ותייר' מו"ז מרן הגראי"ל שליט"א דכאן לא נחשב התראת ספק, ובהקדם, דהנה יש להקשות דכ"א שמוזכרים אותו על אכילת דבר טמא הוי התראת ספק, ואלא שאם תלוי הדבר אך ורק בו ל"ש להגיד התראת ספק, ורק אם תלוי ג"כ באחרים שייך לומר שאז אינו יודע אם יעבור דבר זה או לא והוי התראת ספק, אמור מעתה גבי עה"נ, הרי הוא הולך להדיח עיר, וזה תלוי בו, ומצד עצם המעשה מגיע לו ע"ז מיתה, וא"כ אין זה כלל התראת ספק, ואעפ"י שאולי בזה בני העיר לא יודחו מ"מ אין זה שייך להתראה. וכ"ז פשוט בעיני מו"ז מרן שליט"א. שו"ר שכתב כן באילת השחר קדושין מ"ג א' ד"ה אמאי הראשון ע"ש מש"כ בדברי השיטה לני"ל (עמ' קל"ה).

התראה בת"ח

בהא דמבואר ברמב"ם פ"ד מע"ז ה"ו שבי"ד שולחין להתרות ב' ת"ח, ובפיה"מ להרמב"ם (סוטה פ"א מ"ג) פירש שצריך ת"ח לפי שהם יודעים התראה וימנעוהו שלא להתקרב עמה, ואולי גם להתראת עה"נ צריך ת"ח, משום שהם ישכנעו את הע"ז לשוב ולא לעבוד, ות"ח דבריו נשמעים כמש"כ בגמ' (עי' ברכות ו' ב'). וא"ל מו"ז מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דשני ת"ח הוא לעיכובא כמ"ש בסוטה ז' א' ידידי לאתרווי ביה. וביותר אמר לי שבמכות י' ב' אי' דטעם שלוקחים ת"ח כדי שיזכרו אליו דברים הראויים לו והיינו כנ"ל. ושאלתיו דהרמב"ם פ"י"ב מסנהדרין ה"ב פוסק שאפי' אשה וקטן יכולים להתרות והלא אינם יודעים להתרות כמו ת"ח, והשיב לי שבאמת זהו רק בדיעבד ולכתחילה צריך ת"ח עכ"ד, והוא חידוש גדול. ומו"ז מרן הגראי"ל שליט"א אמר לי, דבאמת הלא כל ענין ההתראה חידוש הוא, וביותר יש להקשות בהאי ענינא הלא כל אחד שיתרו בו ויעבור העבירה, אח"כ כשיבוא לבי"ד יאמר שמה שהתיר עצמו למיתה הוא כי לא הי' ההתראה חשוב בעיניו כלום, ולא האמין לאיש המתרה הלו שהוא יזהיר אותו לעבור עבירות, וצ"ע בכל האי ענינא, וע"כ שזה גזה"כ (עמ' קמ"ו).

התראה שממונם אבד

אמר מו"ז מרן הגראי"ל שליט"א בפשיטות, דודאי שכשמתרים העובדי ע"ז א"צ לומר להם שממונם אבד אם יהי' העיר עה"נ, דא"כ אין לדבר סוף, דהא יצטרך ג"כ לפרט שמחובר לקרקע אין שורפין, וכו'. אמנם כשדברתי בזה עם מו"ז מרן הגר"ח שליט"א אמר לי, דהנה לשיטת הרמב"ם שיש ב' התראות, א"כ בהתראה ראשונה ודאי א"צ לומר זה שהרי מתרים על סקילה וממונם פלט, אבל בהתראה השני' ששני הת"ח מתרים בהם, ע"י שיח השדה ח"ג בסוף סנהדרין, לכאוי' יתכן שצריכים לומר להם שיחזרו בתשובה ואם לא יתרגמו וממונם יאבד (עמ' קמ"ז).

דינם כעובדי ע"ז

ידועים דברי הגר"א [בליקוטים שבסו"ס שנות אליהו על זרעים, שכתב חתנו הג"ר משה זצ"ל בשמו] דכתב מחמת כמה קושיות, שעה"נ שרובן עע"ז עשאן התורה כגוי שחטא, וגוי מיתתו בסייף וא"צ התראה שהתראתו מיתתו וממונו הפקר, אבל יחידים שעע"ז דינם כישראל, ובישראל כידוע יש מיתות חלוקות לפי העבירות שעשו, לכן צריך התראה ומיתתם בסקילה, וממונם פלט כדן הרוגי ב"ד שנכסיהם לורשיהם, אבל מרובים בסייף כדינם של גוים שעע"ז ומיתתם בסייף, לפיכך ממונם אבד, שממונם הוא הפקר, עכתי"ד הגר"א ז"ע. והנה מה שמחדש שמרובים נדונים כגוים זהו חידוש גדול, ומו"ז מרן הגראי"ל שליט"א א"ל שזהו תימה וצ"ב בגדר הדברים, דאטו אם אחד מהמרובים שעע"ז יקדש אשה וכי קדושי אינם קדושין, הא ביבמות (דף מ"ז ב) אי' טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבר למאי הלכתא דאי הדר ביה ומקדש בת ישראל ישראל מומר קרינא וקדושי קדושין, מבוי שאפי' בכה"ג קדושי קדושין, ואידך אפ"ל על עע"ז דהוי כגוי, וצ"ע (עמ' קנ"ו).

בהמה של שותפין

בגמ' בסנהדרין (דף קי"ב א) אר"ח בהמה חציה של עה"נ וחציה של עיר אחרת אסורה, עיסה חציה של עה"נ וחציה של אחרת מותרת, מ"ט, בהמה כמאן דלא פליגא דמיא עיסה כמאן דפליגא דמיא. פירש"י כמאן דלא פליגא וא"א לכזית בשר בלא שחיטה, ואפילו שחטה אין בשחיטתו כלום דלא לשחיטה קיימא אלא למיתה ושחיטתה זו היא מיתת הבהמה, ואין היתר אפילו החצי שאין של עה"נ, דכי שחט לסימן דעה"נ אינו שוחט אלא ממית ולא מהניא ביה מיתה, עכ"ל. כשדברתי בזה עם מו"ז מרן הגראי"ל אמר לי דלכאוי אפ"ל בביאור הגמ' דבהמה לא מפלג פלגיה, משום דכל אבריה ינקי מהדדי וכמ"ש בביצה ל"ז ב' דשניא בהמה דקא ינקי תחומין מהדדי ופירש"י ושניא בהמה שהיתה בחייה בין השמשות וכל אבריה יונקים זה מזה ומשחשכה ינק כל אבר ואבר משל חברו ואין כאן לברור עכ"ל. וכן פירש הרש"י שלחי סנהדרין ומנ"ח מ' תס"ד אות ל"א. ומו"ז מרן הגר"ח שליט"א פירש לי כוונת הגמ', שעיסה כן הוא הדרך ששותפין חולקין את זה משא"כ בהמה אין הדרך אלא לעבוד בה בד"כ, ודו"ק (עמ' קי"צ).

ויל"ע אם הם שותפים בב' בהמות, דמחד גיסא י"ל דמפלג פלגיה ולכל אחד שייך בהמה אחת, וא"כ האחת ל"ש בה שחיטה כי היא כולה של עה"נ, והשני יועיל בה שחיטה כיון ששייכת לשותף השני, או דילמא בכל חלק בבהמה הם שותפים וכיון של"ש בהם שחיטה אסורים שניהם. ולכאוי תלוי במחלוקת הנ"ל, דאם נימא שחלק שלא של עה"נ מותר בהנאה מוכרח דבעצם אפשר לחלק הבהמה לשנים ורק לענין שחיטה א"א, ואי נימא שגם החלק השני אסור א"כ א"א כלל לחלק בהמה זו, וכע"ז אמר לי אחי הגר"מ שליט"א. אמנם אמר מו"ז מרן הגראי"ל שליט"א, דלפי מה שפירש לעיל שכונת הגמ' בהמה לא מיפלג פלגיה משום שינקי מהדדי, א"כ זה שייך גם כן בשני בהמות (עמ' קצ"א).

בנינים

הנה בגמ' סנהדרין (דף קי"ג א) אמרינן היו בה אילנות תלושין אסורין מחוברין מותרין, ופסק כן ברמב"ם. ולכאוי לפי"ז בתי העיר שמחוברין הן לקרקע א"צ לשורפן דמחוברין הן, כ"ה לפי פשוט, והסכים עמי בזה מו"ז מרן הגר"ח שליט"א. אלא שמו"ז מרן הגראי"ל שליט"א אמר דלכאוי בנינים הם תלוש ולבסוף חיברו, שכה"ג בודאי נתלש ונשרף, כמו שכתבו תוס' גיטין כ"א ב' ד"ה יצאו וסנהדרין מ"ו דע"ב לגבי קורה שחיברה בקרקע. אמנם יש לחלק דבנין מחובר חזק יותר מקורה. עכ"ד (עמ' קצ"ו)

פירות העומדים ליבצר

כ' הרמב"ם (פ"ד מע"ז הי"ג) 'פירות דקלים שבתורה' מותרים שנאמר תקבוצ ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קיבוצ, יצאו פירות המחוברין שהן מחוסרין תלישה וקיבוצ ושריפה, וה"ה לשער הראש ואצ"ל האילנות שהן מותרות והרי הן של יורשים, ובכס"מ פי' דהר"מ רצה ללמוד פירות לכן כ' קודם דין הפירות שהם מחוסרין תלישה וכו' ומש"כ בגמ' אילנות לאו דוקא עכ"ד. וצ"ע טובא, הא מבואר בסנהדרין (דף ט"ו א) גבי פירות העומדין ליבצר וחכ"א כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. ופסק כן הרמב"ם (פ"ה מטוען ה"ד) לענין כפירה והודיה, אבל לענין שבועה לא, וצ"ע למה לענין עה"נ ס"ל שנקרא מחובר, ועי' קה"י סנהדרין סי' י"א, וע"ש בסי' י' שדעת הרמב"ם שפירות שעומדים ליקצץ הוי כמטלטלי ע"ש בארוכה ואכ"מ. ונראה דלענין עה"נ כיון דכתי' תקבוצ ושרפת א"כ אזלי' בתר המציאות, שכיון שעפ"י המציאות צריך עדיין לקצוצ, א"כ הוי מחוסר קציצה ותלישה, ונהי דלענין הדין הוי כמטלטלין. אכן פשוט שאם תלשו הפירות קודם גמ"ד יש לשרוף הפירות. ויש להסתפק בנקצץ אחר גמ"ד, ולכאוי א"צ לשרוף, וע"ל סי' ג' ס"ז סק"ה. אבל מו"ז מרן הגראי"ל שליט"א ענה בפשיטות שבאמת להרמב"ם אם יתלוש יתחייב בשריפה, אלא שפירות שגדלו בעה"נ, בעל הבית לא יבוא לקצוצ, שהרי אם יקצוצ יצטרך לשרוף א"כ לא יטרח, וא"כ לא עומד לקציצה ושוב הוי כמחובר. אמנם העירוני ע"ז דאם מדובר בפרי בשל, ולפני גמ"ד הא בד"כ לא יודע בעל השדה הדין שאם תלוש יאסר וא"כ כן ירצה לתלוש. ויל"ע (עמ' רי"ח).

בדק הבית

כתב הרמב"ם (פ"ד מע"ז הי"ג) קדשי בדק הבית פודין אותם ואח"כ שורפין אותם. והמפרשים נתקשו טובא איה מקורו של הרמב"ם. והראב"ד בהשגותיו כתב, 'א"א לא ידעתי למה שורפין אותן שלל שמים הוה ולא חל עליו איסור' עכ"ל. וכוונתו דהא ממ"נ אם זה קדוש הא פדו את זה, ואיך יחול ע"ז דין עה"נ, הא עד עכשיו ה"י קדוש, ולא ה"י שייך לעה"נ. ובכס"מ תי' דנהי שעד עכשיו ה"י הקדש, מ"מ כשפדו א"ז מיד חל ע"ז איסור עה"נ. וכי' הכס"מ דא"כ צ"ע למה שורפין אותן ולא הורגים כדן בהמות. ותי' דאה"נ אלא שבבדק הבית נכלל דברים הרבה, ול"ד בהמות, ושאר הדברים שייך בהם שריפה והבהמות יהרגו ע"ש. אמנם אכתי צ"ב תיפוז"ל שאין נשרפין משום שבגמ"ד לא היו בעיר בתור שללה, ותוס' ב"מ נ"ג ב' (ד"ה לא פלוג) כתבו דמה שלא ה"י בעיר בשעת גמ"ד לא נאסר. ואולי י"ל דכיון שעמד בגמ"ד להפדות אמרי' כל דעומד ליפדות כפדוי דמי, וצ"ע. ומו"ז מרן הגראי"ל שליט"א תירץ על קושיא זו, שזה נכלל בפסק דין שיפדו הקדשים בדה"ב, ואח"כ ישרפו להרמב"ם, ופשוט (עמ' רכ"ד).

גדר ממונם אבד

יש לעיין בדין עיר הנדחת דממונן נשרף, אם זה מצד דין כללי שחל על העיר ולא חל דין על היחיד כלל, או דחל גם עונש על היחיד דממונו אבד. וממה דנכסי צדיקים הנמצאים בתוך העיר אבד, הרי דאינו מצד עונש על היחיד דהא גם נכסי הצדיקים אבד, ואע"ג דאמר ר"ש בסנהדרין קי"ב דמי גרם לצדיקים שידורו בתוכה ממונם לפיכך ממונם אבד, מ"מ הא הם לא חטאו בע"ז, ומצד עצמם לא היו נענשים, וע"כ דזה דין עונש על הכלל. אבל ממה שנכסי רשעים אפי' שנמצאו בעיר אחרת ישרפו הרי דחל דין בתור עונש על היחיד. וצ"ל דתרי דיני איתנהו, דחל אז דין כללי על העיר וגם על כל יחיד. ומה דס"ד בגמ' ביבמות ט', א דישתנה קרבן של אנשי עיר הנדחת ע"כ משום דמצינו חילוק גם על היחיד, דהא מה דנשתנה דין של העיר בתור רבים אינו כלל גורם שישתנה דין קרבן של כל יחיד. אמנם צ"ע, כיון דעיקר הגורם חיוב כפרה הוא מחמת חטאו דעונש כרת, ואין תלוי בחיוב ב"ד, למה ס"ד דנחלק בחיוב קרבנות אנשי עיר הנדחת, כיון דלגבי חטאו בעונש שמים אין חילוק. ובשלמא מהא דהקשו בתוס' (ד"ה מה עבודת כוכבים) דיהא חיוב קרבן תלוי בחיוב סקילה ל"ק, דאז הוי מתפרש דחיוב קרבן תלוי בעונש ב"ד שחייב סקילה, אבל אחרי שכבר ידענו דחיוב קרבן תלוי רק בחטא דכרת במזיד, למה ישתנה דינו מחמת דין התלוי בב"ד.

והנה יש לעיין, כיון דנכסי רשעים של אנשי העיר אפי' נכסים שבמקום אחר ישרפו, אם זה שעבד עבודה זרה מחויב להודיע לב"ד שיש לו נכסים בעיר אחרת כדי שישרפו אותם, או דכיון דרק לב"ד יש מצוה הוא אינו מחויב בזה, רק דאפשר שיש עליו מצוה לסייע לב"ד לקיים מצותו, אבל מצד עצמו אין לו מצוה לעשות שישרפו נכסיו. ואם נאמר דע"י פס"ד של ב"ד על עיר הנדחת חל עליו דין שצריך לעשות שישרפו נכסיו, ולא מצד מצות ב"ד אלא עליו גופי' רמיה חיוב, א"כ נמצא דגם לגבי דין שמים הוא מחויב שנכסיו ישרפו, ואז יש כבר מקום שיהי' ס"ד דישתנה קרבנותיו, כיון דחל עליו דין שמים אחר ממה שבשאר חוטאים (אילת השחר יבמות ט' ע"א).

יומא דהילולא – מרן הגאון הק' רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל בעל הקהלות יעקב נלב"ע כ"ג מנחם אב תשמ"ה

הערכה עצומה היתה למרן הסטייפלר זצ"ל לרבנו יבדלחט"א, שהרבה לומר כי "רבי אהרן ליב הוא אדם גדול".

והיה מרבה להפנות אנשים הזקוקים לעצה וברכה ובכמה עניינים ציבוריים אל מרן שליט"א – וכדלהלן.

וכן חביבים ביותר ספרי מרן הקהלות יעקב אצל רבנו שליט"א ומרבה להביאם ולדון בהם בכל פרט ופרט.

וכשאירס רבנו את בתו הגדולה תחי' הגיע מרן הסטייפלר לקרוא את התנאים שהתקיימו בבית רבנו שליט"א, ולאחר מכן התקשר

רבנו בקשרי נישואין עם מרן זיע"א כשבנו הגאון ר' שרגא נשא את נכדת מרן זצ"ל בתו של מרן הגר"ק שליט"א.

ונביא כאן מעט מזעיר אשר בא לידינו הערכת מרן זיע"א לרבנו, ודברים שאמר רבנו בשם מרן זיע"א

התמדה

סיפר רבנו בשם הגאון ר' גדליה רבינוביץ זצ"ל, שבהיותו כבן י"ב בעיר מינסק, בזמן שלכל הבחורים היתה שעה הפסקה, והסטייפלר שהיה בחור היה רואה אותו מתבטל, היה קורא לו ומתהלך אתו וכך חזרו יחד על מסכת כתובות ועוד. (מזקנים אתבונן).

רוח הקודש

סיפר רבינו על בעל הקה"י ז"ל שהיה יודע מקריאת פתק מיהו האדם, ופעם נתנו לו פתק וכשהחל לקרוא צעק 'גילוי עריות, גילוי עריות'. ורק כשחזר לאחר זמן אותו בני"א בתשובה, ולא סיפר למרן, אלא הגיע עם פתק, אז הסכים לברך אותו, וזו דרגה גבוהה לדעת מקריאת פתק מיהו האדם (אעלה בתמר).

ברוך שחלק

שח רבנו: מרן החזון איש ז"ל אמר שאפשר לברך ברכת שחלק מחכמתו ליראיו על גיסו מרן הקהלות יעקב זצ"ל. כך אמר רבנו ששמע מאת ידידו הג"ר שאול ברזם חתנו של מרן הקה"י, שבחזרתו מנסיעתו לחו"ל לצרכי ריפוי, ולא ראה את הקה"י שלושים יום בירך עליו ברכה זו על דעת מרן ז"ל.

והעיר ע"ז מרן הגר"ק שליט"א: ברכת שחלק מחכמתו הוא לא אמר מפורש. הסיפור היה שפעם א' ישב אצלו איזה יהודי אמריקאי ובאמצע אבא נכנס והלה לא קם מפניו. והחזו"א העיר לו ע"ז ואמר הלא הוא תלמיד חכם דאורייתא, ועל פי זה קם הלה ובירך עליו שחלק מחכמתו ליראיו. ואח"כ סיפר לי גיסי שכשחזר מחו"ל גם הוא בירך עליו על סמך זה (אעלה בתמר).

ענוה

אמר רבנו שמרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל היה ענוי גדול, ובזה זוכים להכל (כ"ת).

אפיקורסות

בבחירות בשנת תשמ"א כתבו מרן הסטייפלר והגר"מ"מ שך זצ"ל להצביע למפלגת אגודת ישראל, והיו שאמרו שאין כונתם לבני תורה אלא רק לבעלי בתים. ביום הבחירות נכנס חכם א' ואמר לרבנו שליט"א טענה זו, [רבנו כבר הצביע בשעות הבוקר], האדום רבנו וצעק בקול גדול: **אפיקורסים, רבותינו אומרים משהו לעשות, הם מחשבים חשבונות של הבל, זה אפיקורסות ממש** [ואמר העד ראה רבי י, ל – שכנו של רבנו, שמעולם לא ראה את רבנו צועק כל כך].

עצותיו אמונה

שח הגר"מ"מ שולזינגר זצ"ל אודות בחור פלוני שבא אליו בטענה רבתי אודות מרן הסטייפלר, וסיפר: אינני יכול להירדם בלילות, והסטייפלר יעץ לי לשתות כוס יין לפני השינה, ועם כל זאת אינני נרדם, העצות שלו לא שוות! כעס הבחור.

הגר"מ"מ שלח אותו לרבנו שליט"א, בתקוה שהוא כבר "יסתדר איתו" [כלשונו], ואף ביקש שישב לספר לו מה רבנו אמר. הבחור שב וסיפר כי רבנו אמר לו 'העצה של הסטייפלר כן טובה, אבל זה עצה לבריאים'... [וד"ל]. רבנו אמר זאת בחן, בנוסח מיוחד ובשלווה, עד שחמתו שככה, והבין כי העצות של הסטייפלר כן נכונות... (מאחורי הפרגוד).

לא נסגר ישיבה בגלל כסף

שח לנו עד ראה (הגר"מ"ב), שרבנו שליט"א הגיע להתייעץ עם מרן הסטייפלר על עניי הקמת ישיבה [כנראה להקמת ישיבת גאון יעקב], וכשוחחו על הענין הכספי, אמר לו מרן זצ"ל בתו"ד בשם הסבא מנובהרדוק זצ"ל, שמעולם לא נסגרה ישיבה בגלל כסף, ישיבות נסגרות בגלל כל מיני סיבות שונות, אבל לא בגלל זה.

נותנים חומש

אמר רבנו: כתוב בספר כתר ראש (אות קכ"ג): 'אמר רבנו בשם רבו הגר"א ז"ל שכל השומר מעשר, מובטח בכך שלא יבוא לידי חיזק כלל, והשומר חומש מובטח שיתעשר, והלואי כל ישראל היו שומרים מעשר, היה מתקיים הפסוק אפס כי לא יהיה בך אביון, אם כולם היו נותנים מעשר לא היה אביון, לא היו עניים'. ומי מקיים את זה? יחידים! מרן הסטייפלר קיים את זה, ויש עוד כמה יהודים שמקיימים כמו מרן הסטייפלר, שנותנים חומש. הם לא עשירים גדולים, אבל הם נותנים חומש. ורבנו שליט"א כשהיה באמריקה ובכמה הזדמנויות עורר ע"ז רבות

ספר העיטור

שח רבנו: איתא בשם הגדולים (מערכת ספרים מערכת ע' אות ל"ב) ושמעתי מרבנן קשישאי בעה"ק ירושלם ת"ו, שקבלו מזקנים, דס' העטור וספר רבינו ירוחם הם מבחינת סוד עלמא דאתכסיא, וכל מי שעושה ביאור עליהם, או נאבד הביאור, או ח"ו יפטר במבחר ימיו. עכ"ל. והנה אחד מגאוני בני ברק כתב הערות על ספר העיטור, ונפצע בתאונת דרכים, והלך חמיו הגאון זצ"ל למרן הסטייפלר, ואמר לו הסטייפלר שזכות חדושי התורה שחידש בהערותיו ודאי תגן עליו וכו', אולם למעשה גנבו אח"כ את כל ההערות שכתב, וכנראה משמים לא רצו שזה יצא. (רשימות הרה"ג ר' גדליה הוניסברג שליט"א)

הקדמה לספר אור השנים

כשעמד רבנו להוציא את הספר 'אור השנים' להגה"ק ר"א זצ"ל עפשטיין זיע"א, שלא היה בנמצא כלל, רק מצא עותק אחד אצל רבי דוד שמידל שליט"א, אמר לו הסטייפלר שרבנו שליט"א יכתוב את ההקדמה, והוא יוסיף על זה אח"כ עוד דברים, ולמעשה אחרי שראה מה שכתב, אמר שאין צורך להוסיף. (רשימות הרה"ג ר' גדליה הוניסברג שליט"א)

הקדוש

פעם כתב רבנו מכתב לחיזוק ישיבת 'קהלות יעקב', והזכיר בתו"ד על מרן הסטייפלר 'הגה"ק', ושאלוהו הרי מקפיד רבנו לא לכתוב תואר הקדוש אפילו על רבנים גדולים, ואומר שד"ז נכתב רק על אלו שמתו על קידוש ה' וכדו', ולמה כאן כתב. והתבטא רבנו: הסטייפלער שאני... (רשימות הרה"ג ר' גדליה הוניסברג שליט"א)

לימוד מוסר

מרן החת"ס ה' רגיל בכל יום ללמוד בספר חובת הלבבות עם התלמידים, ועצה זו יכול כל אחד לעשות, אמנם ספר זה הוא ספר קשה להבנת הילדים, וע"כ אפשר ללמוד בספרי מוסר אחרים, למשך כמה דקות ביום, וכן ה' מרן הסטייפלער מציע להורים (אילת השחר ואתחנן ד, י).

הידור באתרוג

באילת השחר ב"ק (דף ט' ע"ב) כתוב חידוש, דמה שאמרו הידור מצוה עד שליש, הוא רק כשצריך להוציא על זה דמים, אבל בלאו הכי אין שיעור של שליש. ומהאי טעמא מי שמברך על אתרוג חבירו שמקנה לו ביום ראשון ע"מ להחזיר, צריך לחפש את האתרוג המהודר ביותר, ע"ש. וסיפר רבנו שבתחילה כשראה מרן בעל הקהלות יעקב צוק"ל חידוש זה, נבהל מאוד, שעכשיו כל הסוכות הוא יצטרך לחפש אתרוג יותר מהודר, ורק אחר שראה בהמשך הדברים שכותב רבנו שאם יש לו אתרוג משלו אינו צריך לטרוח יותר, נחה דעתו (מפי נכדו הרה"ג ר' י. כ. שליט"א ששמע מרבנו שליט"א).

כהן איטר

סיפרו על כהן ששאל לבעל הקה"י זצ"ל, אם להרגיל את בנו האיטר לכתוב ביד ימין בכדי שלא יהא בעל מוס לעתיד. וענה לו שלא צריך, משום שמבואר בחז"ל שכל המומים יתרפאו לעתיד (עי' סנהדרין צ"א ב) ויהי ראוי לעבודה. וקשה לדבריו למה הרמב"ם מביא את המומין הפוסלין בכהנים מאחר שזה לא יהי נוגע למעשה. ותירצו דני"ג גם בזה"ז שלא נתרפאו המומים, דהרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ו הט"ו פסק שמקריבים אע"פ שאין בית, ומשום זה מפרש מה נחשב למום. ועוד יתכן דהרמב"ם לא ס"ל כמדרש זה ולשיטתו דפסק בהל' מלכים פ"ב ה"ב שאין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד (אילת השחר פ"י אמור כ"א, כ"א).

חובת לוי לחו"ל

בזמננו נקט החזון איש שאין חובה ללוות אורח, ובעל הקה"י זצ"ל היה מלווה קצת את מי שבא להפרד ממנו לפני נסיעה לחו"ל, וצריך לדעת מה המיוחד בנוסע לחו"ל (אילת השחר פ"י וירא י"ח, ט"ז).

בשילוח הקן

בשילוח הקן בעל הקה"י זצ"ל ה' משלח את האם ע"י מקל 'ולא הקפיד לשלוח דוקא בידיו' (אילת השחר פ"י כי תצא כ"ב, ו). [ועיין חזו"א יו"ד סימן קע"ה סק"ב דאין נפקותא בין שילוח ביד או גירוש באופן אחר]

סיגופים

החפץ חיים היה אומר, שהעיקר בתשובה חרטה על העבר וקבלה על העתיד. וכן היה מורה בעל הקהלות יעקב זצ"ל לאנשים העוסקים בחורה בתשובה ללמד את זה לאנשים, ולא להתעסק בסיגופים וכו' (מזקנים אתבונן).

לתרום מן הרעה

בשו"ע יו"ד (סימן של"א סעיף נ"ב) נפסק שבזמן הזה שהתרומה הולכת לאיבוד מפני הטומאה אין להקפיד להפריש מן היפה דוקא, ואפשר להפריש מן הרע על היפה. והגר"ש אינשטיין שליט"א הראה שהרמב"ם בשה"מ בהשמוטות (ל"ט ז) ס"ל שזה נאמר אפי' בתרומה טמאה שאינה ראויה לכהן ע"ש, וכנראה שזה מצוה כלפי שמיא שצריך להפריש מן היפה, וא"כ גם בזה"ז צריך להיות הדין שלא להפריש מן הרע על היפה. ובעל הקהלות יעקב זצ"ל אמר לו שהלכה כשו"ע והרוצה להחמיר לעצמו יחמיר [ועי' דרך אמונה ה' תרומות פ"ה בציון ההלכה ס"ק י"ט] (אילת השחר פ"י קרח י"ח, ל"ב).

קדימת סיוע לגר בנישואיו

שאל רבנו קמיה מרן הקה"י: ישנו גר שנתגייר יחד עם אמו, והוא צריך כסף גדול בשביל ענין הנוגע לזיווגו, והוא רוצה ללוות ע"מ לשלם, וטוענים עבורו שחברת הכנסת כלה מחוייבת להעדיף לו ולהלוות 500 ל"י בתשלומים של 20 חודשים ואע"פ שאין החברה נותנת סכומים כאלה, גם זה לא חברה של מתן גמ"ח, והוא לא גר כאן, מ"מ יש להעדיפו ולתת לו סכום הנ"ל. והגברות של חברת הכנסת כלה אומרות שאין הרבה כסף בקופה, וכמעט יום יום באים נצרכים, ואי אפשר לתת להם סכומים גדולים ולהשאר לא ישאר כלום, גם שיש חברות גמ"ח המלוים סכומים כאלה בקלות ורק צריך להקדימו בתור, אבל אצלם זה הפסד גדול להרבה זוגות. השאלה אם מחוייבות בכל זאת להלוות סכום גדול, או שהגון והיושר מחייב לזה או לא? והשיב בעל הקה"י: בודאי אין ראוי לתת לאחד יותר ממה שרגילים ליתן לנדחקים אחרים, אבל כפי מה שנותנים לאחרים במצב דחוק מצוה גדולה ליתן לו, שנאמר ואהבתם את הגר (ב"ח ח"ה עמ' קע"ג)

קציצת אילן העושה פירות

הנה איתא בב"ק (צ א ע"ב וב"ב כ"ו ע"א) האי דיקלא דטעין קבא אסור למקצצה, ומשמע שאם היה טעין עכשיו ועושה פירות אבל כל עוד שלא עושה פירות מפני שהוא רך בשנים מותר לקוצצו. אמנם בתוס' (ב"ב כו, א ד"ה אנא) משמע דאף בלא טעין עדיין אסור כיון דעתיד לטעון פירות והוי השחתה ואסור. דכ' בשו"ת פתחי שערים (סי' ל') דמהאשלא תירצו התוס' שעדיין לא טעין ותירצו באילן סרק ע"כ אף בלא טעין עדיין כיון דעתיד לטעון מקרי השחתה. ועיין במתני' שביעית פ"ד מ"י והזיתים משינצו ובפיה"מ להרמב"ם כ' בזיתים משערים משעה שיצץ צץ כשיעור קב אסור לכרתו עכ"ל. וכן לשון הגמ' כמה יהא בזית ולא יקצצו רובע, ב"ק שם. ועכ"פ אין מזה ראייה להתיר ד"ל דאם ידוע שאילן זה יתן בעתיד פירות בשיעור זה אסור לקוצצו כבר עכשיו וכמ"ש התוס'. וכן שמעתי מהגר"נ קרליץ שליט"א שאסור לקוץ אף אם לא טעין קבא כעת, וכן הוא דעתו של הגר"ש אלישיב שליט"א (זצ"ל), וכן אמר לי הגר"ח קנייבסקי שליט"א שיש איסור קציצה באילן רך בשנים. ומצאתי בשו"ת חתם סופר חו"מ סי' כ"ז שכו' שאף אם לא טעין קבא אסור לקוץ משום בל תשחית ואמנם מלקות ליכא. ובדרכי תשובה יו"ד סי' קט"ז סקנ"א כ' ג"כ שאסור לקוץ אילן אם עתיד לתת פירות לא פירות.

אמנם הגר"א שליט"א אמר דכל עוד שהאילן לא טעין קבא מחמת היותו צעיר אין איסור בקציצתו, שהרי הגמ' אמרה דלא טעין קבא מותר, וא"כ הרי כל אילן יש להסתפק שמא יטען קבא בעתיד, וא"כ באיזה אופן יהיה מותר. אע"כ דכל עוד שמציאות כעת לא טעין קבא מותר, אבל אם ידוע שאילן זה טעין קבא אסור. אמנם הגר"ח קנייבסקי שליט"א אמר שהביאור בלא טעין קבא הוא, שאם ידוע שהאילן חולה ואינו נותן קב פירות אזי אין לו חשיבות אילן, אבל אילן צעיר שאפשר שיתן בעתיד קבא, ע"ז לא דיברה הגמ'.

עור אמר לי הגר"א שליט"א, שהסתייפלר זצוק"ל אמר דטעין קבא אין פירושו שבמציאות יהיה טעין קבא, אלא הפירוש הוא שאם היו עובדים את האילן ע"י שמובירים אותו ומשקין אותו וכדו' ואז היה נותן קבא פירות חשיב טעין קבא, אף אם לא עיבדו את האילן ובגלל זה איננו נותן קבא מ"מ אסור דחשיב טעין קבא. (מים חיים עמ' קפ"ו)

הדפסת ספרי מהרא"ל צונץ

אמר רבנו שליט"א בשם מרן הסתייפלר זצוק"ל, כי בשל הקושי בהבנת ספרי המהרא"ל צינץ התמעטו מאד העוסקים בתורתו, ולכך פחתה גם התועלת שבהדפסת הספרים. ועמה הזכות הגדולה של מלץ יושר. אמנם אמר רבנו שראה את המכון החדש להוצאת כתבי המהרא"ל צינץ, שמוציאים את הספרים באופן נפלא ומיוחד, להדפסה כזו התכוין המהרא"ל צינץ בהבטחתו להיות מלץ יושר על המשתדלים בהדפסת ספריו (תולדות מהרא"ל צינץ עמ' קכ"ג)

מת בערב שבת

אמר רבנו שליט"א כי גם החזון איש וגם הקהלות יעקב נסתלקו בליל ש"ק, ומה שאחז"ל מת בערב שבת סימן יפה לו, ליל שבת נראה שזה ג"כ בכלל זה, ורא"י לזה מלשון הגמ' בכתובות (דף ס"ב ב) דנקיט לשון ערב שבת והכונה היא ליל שבת. (רשימות רג"ה)

בכינוס חיזוק לרפואת בעל הקהלות יעקב ז' אב תשמ"ה האריך רבנו בענין התפילה, ועוד ענינים

ואמר בתו"ד: ומה שאנחנו מתפללים ומתחזקים בתורה ובמדות, אנחנו מעמידים את עצמנו בפועל בתור תלמידים הרוצים והנצרכים ללמוד ממנו, שרוצים לראות דמות של אדם ת"ח אמיתי, ורוצים לראות איך לימוד התורה של אדם שכל ימיו שקוע רק בתורה, ויראת שמים, ומדות טובות, ובזה גופא שנתחזק בענינים אלו אנחנו מראים שאנו צריכים ורוצים ללמוד ממנו, ואז מלבד הוספת הזכויות ע"י זה אנחנו מראים שכל ישראל צריכים אותו, ממש כל ישראל צריכים אותו, רפואתו היא צורך הציבור, וככל שמראים שצריכים לו יש יותר סיכויים שהקב"ה ירחם.

וסיים רבנו: ואם כל אחד יקבל על עצמו להתחזק באלו שני הדברים, תהי' זו זכות גדולה מכמה בחינות, אחד עצם הזכות, ועוד שזה קבלת עול מלכות שמים, ואנחנו מראים בזה שאנחנו רוצים ללמוד ממנו כיון שהוא אדם המהווה דמות של ת"ח אמיתי שכל חייו הם רק תורה ועבודה ויראת שמים ואין לו דבר אחר בעולמו, לכל הפחות נקבל ממנו משהו שנהי' בגדר תלמידים, ואז הרי הוא בגדר רבים צריכים לו, והזכות תעזור שהקב"ה יחלימהו ויקיימהו ויאריך ימים עוד, ונוכל עוד ללמוד ממנו הרבה בעזר ה' (נמלא פי התהלתך ח"ב עמ' ת"ר).

הספד רבנו שליט"א על בעל הקהלות יעקב בבית כנסת 'לדרמן'

אין לי מה להוסיף על הדברי אלוקים חיים שנאמרו כאן, באתי כיהודה ועוד לקרא על מה שכבר נאמר. חז"ל אמרו ברכות (דף ה') ר' אלעזר חלש, על לגבי ר' יוחנן, הוא דהוה קא גני בבית אפל, גליה לדרעיה, ונפל נהורא, חזייה דהוה קא בכי ר' אלעזר, א"ל אמאי קא בכית, אי משום תורה דלא אפשת, שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים, ואי משום מזוני לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות, ואי משום בני דין גרמא דעשירא ביר, א"ל להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא א"ל על דא ודאי קא בכית ובכו תרווייהו. ומקשה המהרש"א מה יש כ"כ לבכות על בשר שנרקב בעפר, אע"פ שאיתא שהפליגו בגמ' על שופריה דר"י מ"מ לא מסתבר שעל שופריה לחודיה בכי. וכתב המהרש"א דמכיון שאיתא שאנשי ירושלים היו שפירי טובא וכמו שאר"י אנא אשתיירי משפירי ירושלים צערם היה על החורבן, נזכרו מחורבן ירושלים ולכך בכו.

ועדיין צריך ביאור, דאם הבכיה היתה רק על החורבן מה איכפת לן דבלי בעפרא, והרי עיקר הבכיה היתה על החורבן ולא מיופיו של ר"י ומהגמ' משמע שהבכיה היא על שימות אחד משפירי ירושלים ולא על עצם החורבן. ונראה כך, ואולי זו כוונת המהרש"א, דהנה מה שדווקא על אנשי ירושלים אחז"ל דהיו שפירי טובא, כי הביהמ"ק היה מרכז הקדושה והטהרה והשפעתו לא היתה רק בביהמ"ק לבד אלא על כל הסובב, כל מה שיש לו שייכות לביהמ"ק היתה השפעת ביהמ"ק ניכרת עליו, היו משתקפים ממנו היושר הצדק והמידות טובות שביהמ"ק השפיע, כמו שאחז"ל למה נקרא שמה שמחת בית השואבה שהיו שואבים משם רוח"ק, כל מה שיותר קרוב ושייך לביהמ"ק היתה לביהמ"ק יותר השפעה עליו, כל בנינו של האדם היה מושפע מהשכינה של הביהמ"ק, עד שגם צורתו הגופנית היתה משתנה מהיפוי של המדות טובות שהיו לו, וכן היה ר' יוחנן שחז"ל אמרו שהיה האחרון משפירי ירושלים, נמצא מה שבכו על האי שופרא דבלי בעפרא אינו על עצם הגוף שילבה בקרקע, זה אינו כלום, הבכיה היתה על גוף שהושפע מקדושת ביהמ"ק במידות טובות בקדושה וטהרה וצדקות עד שעצמו נשתנה ליופי.

שונה דורנו מכל הדורות שהיו מושפעים מגאונים וצדיקים, דורנו זה שלא ראו את הגאונים של הדור הקודם, בפרט הצעירים יותר, אם רצו לראות דמות של צדיק אמיתי, ותלמיד חכם אמיתי, שיופי מדותיו וטהרת צדקותו נשתקף בו בכל תפארתו, הביטו ברבינו. האחרון היה הרבי. [ה' יעזור שיהיה הלאה], הוא היה האחרון שאפשר לומר עליו ווי להאי שופרא דבלי בעפרא, לא על יופי הגוף, אלא על מה שמביא לזה, היינו טהרת צדקותו המידות טובות, לימוד התורה, וכל מה שהיה משתקף מדמות זו, על דא ודאי קא בכית.

בגמ' (סנהדרין ל"ז) איתא הנהו בריוני דהוה בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב להן כי היכי דניהדרו בתיובתא כי נח נפשיה דר' זירא אמרו עד האינדא הוה ר' זירא דהוה בעי עלן רחמי, השתא מאן בעי עלן רחמי, הרהרו בלבייהו והדרו בתיובתא. ופלא הוא, שרואים בני אדם מאמינים בתורה וברבש"ע, שאם מאמינים הם שר"ז מגין עליהם סימן שיש ערך לצדקות בעיניהם, וליראת שמים יש משמעות, ואעפ"כ יכולים הם לעשות עבירות ולומר ר"ז מגין עלן, אפשר להיות בעל עבירה ולומר ר"ז מגין עלן, ורק כשר"ז נסתלק נעשה אצלם מהפכה וחזרו בתשובה ממש, מבריוני לבעלי תשובה.

הנה איתא בחז"ל (מו"ק כ"ח, א) מיתת צדיקים מכפרת, וילף מפרה אדומה, מה פרה אדומה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת. ובספרים מבואר דהוה ממש יום הכיפורים. והנה ידוע שיה"כ מלבד מה שהוא מכפר יש בו גם סגולה להתעוררות. והמציאות היא שהלב קרוב יותר אל בוראו ביה"כ, ואם רוצים להתעורר אפשר, אמנם איתא בגמ' גם להיפך דבנהרדעא היו הרבה עבירות חמורות

שנעשו ביוה"כ, והוא תימה. אמנם, אדרבה הכל תלוי ביד האדם, אם האדם רוצה להתקרב ולנצל את רגשי הטהרה שיש לו, יכול לזכות ביוה"כ להתעוררות גדולה, לזכות לכפרה ולהצליח בתורה וביראת שמים, אך אם אינו מניח חלילה להתעוררות זו להתגבר ולהשפיע, אז היוה"כ אצלו ממש ר"ל שאפשר לעשות עבירות חמורות.

להני בריוני נראה שהיתה להם איזה התקרבות לר' זירא והועילה להם פטירתו עד שעשו תשובה, ואיפכא מצינו במו"ק (כ"ה,ב) דהגמ' מונה שם מה שקרה ביום פטירתם של כמה אמוראים, ואמרין דביום פטירתו של ר' תנחום בר' חיאי איחזקו שבעים מחתרות בנהרדעא. וכתב רש"י, דכ"ז שהיה חי הגין על האנשים שלא יהיה להם הפסד ממון ואחר שנה נפשיה נחתו שבעים מחתרות. חזינן דבעת פטירתו של אותו אמורא נתרבה יותר עבירות בעולם. לכאורה היו צריכים להתעורר יותר, לפחות שלא להיות יותר גרוע, ואדרבה הם שקעו יותר בעבירות חמורות של גזל.

והענין הוא כמו ביום הכיפורים, ביום זה יש הבחירה לאדם לנצל את היום הזה ולעלות הרבה, אם רוצים לנצל את מה שיוה"כ נותן להאדם, ואם ח"ו לא רוצים הרי להיפך, כיון שהגנת הצדיק על האנשים שלא יגנבו מהם נפסקה, א"כ יש יותר אפשרות לגניבה ומי ששקוע בחטא ר"ל שוקע עוד יותר בעבירות, וגונב יותר, וחותר עוד מחתרות. אם יש קשר עם הצדיק והת"ח אז אפשר להתעורר, עד כדי להתהפך מבריוני גדולים שלא אכפת להם מהעבירות מפני שר"י מתפלל עליהם ולהיות בעלי תשובה גמורים. בכל המצבים רואים שישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם. אם יש רוח תשובה אפשר להיות בעל תשובה גמור, ואם ח"ו לא אז ממש להיפך. אחר שקרה לנו האסון הגדול והנורא יש לנו את המיתת צדיקים מכפרת, אבל זה רק אם ננצל את היום כיפור הזה.

והנה את כל התורה כולה ראינו אצל הרבי, ומכל דבר בפ"ע אפשר ללמוד ממנו. אבל איתא בתשובת הגאונים שרב היו לו עשר הנהגות מיוחדות בקדושה, וכשנח נפשיה חלקו התלמידים ההנהגות האלו ביניהם, כל אחד לקח לו הנהגה מיוחדת, כי כל אחד בפ"ע לא היה יכול לנהוג בכל י" ההנהגות שהיה לרב. על רב יוסף כתוב שנהג את המנהג שלא להסתכל מחוץ לד' אמותיו, ובר"ן קידושין (דף ל"ד) כתב שמה שרב יוסף היה סומא מפני שסימא את עיניו כדי שלא להסתכל חוץ מד' אמותיו. רואים שיש דבר כזה, שאפי' האמוראים הקדושים לא היו יכולים להמשיך את כל הנהגותיו של רב, ואפילו רב יוסף היה צריך לסמוות את עיניו כדי לעמוד בהנהגה אחת שקיבל, אעפ"כ כל אחד לקח על עצמו אחר פטירתו הנהגה אחת שהיה רב נוהג בה.

איני רואי לומר הצעות לקהל, אבל המציאות היא כך, הנה במדה מסויימת אפשר לומר שכיום נתרבה תורה ב"ה לומדים ומבינים ועושים חיל, אבל חלק אחד מאד הזניחו, שלדעתי היתה זו זכות גדולה מאד לנו ולנפטר הגדול אם נתחזק בענין הזה, והוא זצוק"ל היה גם חוזר ע"ז הרבה ודורש מבני הישיבות תמיד.

חז"ל אמרו בחגיגה (ט, ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים, לשונה פרקו מאה פעמים ואחת, זה נקרא עובד ה' וזה נקרא לא עבדו, זה היה פעם מהעיקרים בסדר הלימוד, שלומדים וחוזרים על מה שלמדו, היום אפשר ללמוד כמה דפים במשך הרבה זמן, ואח"כ בכלל לא חוזרים ע"ז, ואיך יזכרו את זה. לדעתי, וכפי מה שידוע כך היה רצונו של הנפטר הגדול, שילמדו ויחזרו, היה זה דבר גדול מאד אם בני הישיבות יקבלו על עצמם לפחות חלק זה. ובגמ' עירובין (נ"ד, א) נמי אמרין קובץ על יד ירבה ידעי רבנן להא מילתא ועברי עלה.

נקבל על עצמנו לכה"פ ללמוד ולחזור, שישאר משהו בידנו, ונקיים השמר פן תשכח, בן ישיבה בדורנו בצעירותו יכול להיות בכמה שנים בקי בכמה סדרים, ואפי' בכל הש"ס. לכן נראה שחוץ ממה שמעוררים, שצריך ודאי להתעורר, בהתמדה ובתפלה, אבל חלק זה נראה לי במיוחד שהוא ענין גדול מאד, אין זה כ"כ קשה, ובוזה מתבטא העובד ה' והלא עבדו. אמנם נראה שקשה לחזור על הנושנות, ובדרך כלל מחפשים איזה ענין חדש שיש בו חידוש שלא שמעו מקודם, אבל באמת כל מה שיתחזק יותר הענין של חזרה נמצא בו יותר טעם, וזה יוסיף תורה ואהבת תורה, השי"ת יעזור שבאמת תגן עלינו זכותו הגדולה של הנפטר שנגדל בתורה ויראת שמים (אשכבתיה דרבי חייא עמי ל"ב- ל"ד)

דעת תורה

שח לנו בן רבנו- הגר"ש שטינמן שליט"א, שכל פעם כשהי' בא לשאול שאלה לרבנו הקה"י זצ"ל, אמר לו מיד, מדוע אתה צריך לשאול אותי, תשאל את אביך הגרא"ל שליט"א, **שהמושכל ראשון שלו היא דעת תורה.** ולבסוף או שאמר לו שאביו ג"כ אמר לו לשאול, או שהי' נשאר לעמוד, אז הי' עונה לו.

לך לר' אהרן לייב

שח לנו הרה"ג ר' אלימלך חייקין שליט"א: באחד הימים בשנת תשמ"ב התקשרו מעיר ליאון שבצרפת, וסיפרו שנפלה נערה מקומה שלישית, והרופאים אמרו שהיא לא תוכל ללכת על רגליה, והיא גם שברה את השדרה, ויש חשש שזה ילחץ על החוט ויגרם ח"ו שיתוק מוחלט, ויתכן שזה יתאחה בהמשך, והציעו לעשות ניתוח ויש בו 99 אחוז הצלחה, אבל אם זה לא יצליח יש סכנה לשיתוק מיד, וביקשו שאשאל את הסטיפלער זצ"ל.

הלכתי להסטיפלער ושאלתי אותו, וענה: אני לא עונה בנייתוחים, זה שאלה בהלכה, יש תשובה של ר' חיים עוזר, וכאן זה לא דומה לגמרי. צריך לשאול רב, לכן תלך לרב שך. אבל אמר לו הסטיפלער כעת לא תוכל ליכנס להרב שך, כיון שהוא לא מרגיש טוב, ואתה הרי לומד בכולל פונבז', ואצלך בכולל יש ראש כולל ת"ח גדול, עליו אפשר לסמוך, תלך לר' אהרן לייב. אבל אל תגיד לו שאני שלחתי אותך. וכך עשיתי, הלכתי להרב שך, ולא נתנו ליכנס, הלכתי לר' אהרן לייב, וישב באמצע סדר מוסר, ושאלתי אותו את השאלה, מיד ענה זה לא בשבילי, זה צריך לשאול את הסטיפלער, אמרתי לו שהוא לא רוצה לענות.

אמר לי ר' אהרן לייב מלשון הגמ' (עירובין צ"ב, א) וכי רבי לא שנאה רבי חייא מנין לו. ואז ספרתי לו שהסטיפלער שלח אותו אלי, ואמרתי את כל הענין שאמר. והרהר ר' אהרן לייב וענה שמבואר מתשובתו של הסטיפלער שצריך לעשות את הניתוח שהסביר שמה שאי"ז דומה ממש למקרה של הגר"ש, ששם זה נידון של חיים ומות, וכאן זה נידון של שיתוק רח"ל.

כשהתקשרתי להגיד להם את התשובה, הם באו בשאלה חדשה, שהרופאים מציעים ניתוח חדש, שיש סיכוי שתצליח לעמוד על רגליה, אבל יש סיכוי גדול של אי הצלחה, קרוב לחמישים אחוז.

נכנסתי שוב להסטיפלער, וספרתי לו שלפי עצת מרן שאלתי את הגאון ר' אהרן לייב והורה לעשות את הניתוח, ועכשיו מציעים הצעה חדשה וכו', ענה הסטיפלער בשום פנים ואופן לא לעשות כן, הם רק רוצים לנסות. ואמר לי רפואה שלא הוחזקה אסור לעשות. ואז ניצלתי את ההזדמנות ושאלתי שוב את השאלה הראשונה, ואמר לי הסטיפלער 'אני הרי לא עונה, אמרתי לך לשאול אדם גדול, ושאלת, מה יש לך עוד לחשוש' [ואכן הם לא הסכימו לניתוח החדש, והרופא אמר 'חבל רצינו לנסות את הניתוח הזה', וראו שדברי הסטיפלער היו מכוונים בתכלית]

וכע"ז סיפר הגאון רבי שלמה וינטרוב שליט"א רב קהילת 'בית תפילה' במודיעין עילית, בשיחה (חשון תשע"ד) שהיתה לו פעם שאלה של פיקוח נפש ששאל את הסטיפלער ושלחו למרן רבנו שליט"א.

לך להגרא"ל

עוד שח לנו הרה"ג מ.ל. שליט"א: שביקשו ממנו לשאול שאלה רפואית מורכבת את הסטיפלער זצ"ל, ואמר לו הסטיפלער, שהוא כבר זקן ואינו מבין ברפואה וקשה לו להכריע וליכנס לזה, אבל יש בבני ברק א גרויסער ת"ח, שחיבר עכשיו ספר חשוב, הגרא"ל שטיינמן, שגר ברחוב חזון איש. ושאל חלה את הסטיפלער האם הוא מבין ברפואה. אמר לו הסטיפלער, הוא יכול ליכנס לזה ולבדוק את זה היטב. הלך הני"ל אל רבנו ושאלו, ואמר לו שילך לאורנים ותומים של דורינו שהוא הסטיפלער, ואמר לו שהסטיפלער שלח אותו לכאן, אמר לו רבנו מלשון הגמ' (עירובין צ"ב, א) יוכי רבי לא שנהא רבי חייא מנין לוי. ולא הסכים לענות לו, ושלח אותו למרן הגרא"מ שך זצ"ל.

מביא מהקהלות יעקב

אחד מנכדי מרן הסטיפלער זצ"ל [הגאון רמ"ב שליט"א] סיפר לנו: כי פעם הביא לזקנו זצ"ל את ספרו של מרן שליט"א – "אילת השחר" על אחד המסכתות הראשונות שיצאו באותה התקופה לאור. מרן זצ"ל עיין במשך שעה ארוכה, ותוך כדי עיונו התפעל מאוד כאשר הבחין כי בספר הוזכר חידושים מספרו "קהלות יעקב". אמר בהתפעלות: "נהניתי לראות שר' אהרן לייב מביא דברים ממני בספרו".

ספרי אילת השחר

ומרן הסטיפלער זצ"ל אמר להגר"ש בן רבנו, שהספרים של אביך קרובים אלי, שהניח אותם בארון הספרים במקום שקרוב לידו, כי אני מעיין בהם הרבה. ופעם אמר לו שהוא עבר על ספרי אביו אילת השחר מכריכה לכריכה [פון טאבל צו טאבל]. והכיר לו טובה על שסידר ספרי אביו להדפסה (מנחת תודה עמ' רמ"ב). [וכן העיד נכדו הגרמ"ב, שבדרך כלל את ספרי המחברים היה מוציא הסטיפלער מהחדר ומניח במקומות אחרים, ואת האילת השחר השאיר בחדר סמוך אליו]. ושלח מרן הסטיפלער מכתב עם הערות על הספר אילת השחר לרבנו שליט"א.

ספר יותר טוב

הסטיפלער נוהג היה לחלק לנכדיו, כאשר סייעו בידו, את ספרו קהלות יעקב. אחד הנכדים קיבל כך את כל הסט. באחד הפעמים כאשר סבו הביא בידו ספר נוסף, התחמק והלך בלא לקחת את הספר. הסטיפלער קרא לו ואמר: אה אתה רוצה ספר יותר טוב מקהלות יעקב אתן לך, ונתן לו את הספר אילת השחר.

מימי הפני יהושע

ומורגלא בפומיה דהגאון רבי נפתלי נבנצאל זצ"ל ששמע מהסטיפלער, כשעבר על הספר אילת השחר על בב"ק, שמאז שיצא ספר פני יהושע, לא יצא ספר כזה על סדר המסכת בקושיות עמוקות ובישרות שלהם כמו האילת השחר.

כח תפילות

סיפר הגאון רבי נחום לבין שליט"א – ראש ישיבת "צעירים" ברחובות: "לפני שנים רבות אחד מקרובי משפחתי חלה, והרופאים הרימו ידיים בייאוש, ה"י. בצר לנו פנינו אל מרן הסטיפלער זצ"ל, ועדכנו אותו על המצב הקשה של החולה. לתדהמתנו הגיב מרן זצ"ל "אין ביכולתי לעזור..." אך המשיך ואמר: "אולם זאת אוכל להגיד לכם, כי אני מכיר שניים בדור זה שיוכלו לעזור לכם בכח התפילה שלהם, האחד הוא המשגיח רבי יחזקאל לוינסטיין, והשני הוא רבי אהרן ליב שטיינמן – ר"מ בפוניבז', הוא גר ברחוב חזון איש 5, הם יוכלו לעזור לכם בתפילתם".

חליפת מכתבים

שח רבנו: שפעם אחת שלח מכתב להסטיפלער שבו הערות על הקהלות יעקב (ב"מ סמ"ו סק"ג), דחידש שם דתשלום שכירות הוא עבור שימושים ולא בעבור קניית זכות השתמשות עי"ש, ותמה רבנו שליט"א דלפייז ל"ש בזה אונאה, דשימושים אינו חפץ, [ואף שהוא דבר הנמכר]. ומרן זצ"ל ענה לו במכתב, דאף שתשלום שכירות הוא עבור השימושים מ"מ המשכיר מקנה לשוכר גם זכות בגוף משום שברצונו השוכר ימשיך בשכירתו ולא יפסיק באמצע [דאם הי רק זכות שימוש לחוד, יכול באמצע השכירות לחזור בו ואין בזה רק משום מחוסר אמנה משא"כ כשמקבל גם זכות בחפץ]. ונדפס באילת השחר ב"מ נ"ו, ב. אך כשראה רבנו שליט"א את גודל הטירח שטרם בעל הקה"י בכתובת המכתב הפסיק לשלוח לו מכתבי הערות על הקהלות יעקב, על אף שהיה לו הרבה הערות לשלוח. (רשימות הרה"ג ר' חיים אוחנה שליט"א).

כשנכדו של הסטיפלער הגאון ר' משה ברזם שליט"א למד אצל רבנו בישיבה"ק, כתב לזקנו קושיא ששאל רבנו על הקהלות יעקב, ומרן הקה"י השיב כתב תשובה ע"ז על המכתב [נדפס באילת השחר ב"מ קו, א].

למנותו כראב"ד

כשנפטר האדמו"ר מסאטמר שניהן כגאב"ד העדה חרדית, ונתמנה המנחת יצחק לגאב"ד והתפנה משרת ראב"ד העדה החרדית, פנו ראשי העדה החרדית (הרב גרשון שטמר והרב יוסף שיינברג) למרן הסטיפלער שימליץ להם על ת"ח הראוי לזה, והוא שלחם לרבנו שהוא מתאים לזה, אך רבנו סירב מפני שלא רצה לישב בד"ת.

ואחרי זמן שבעל המנחת יצחק הגאב"ד רצה לשוב לאנגליה, פנו שוב לרבנו שיקח ע"ע תפקיד זה שהוא רק הנהגה רוחנית, ואינו צריך לישב בבית דין, ורבנו סירב ליכנס לזה. (מפי הגרמ"ג שליט"א, והגרש"מ שליט"א ששמעו מבעלי המעשה)

עול הנהגת הציבור

שח הגאון רבי ברוך שפירא שליט"א: בפעם הראשונה שנשע רבנו לכינוס לב לאחים בחיפה, אמר לו רבנו שזה פעם ראשונה בחייו שנוסע לחיפה, כי מעולם לא רצה ליטול על עצמו משא הנהגת הדור, ומה ששינה דרכו הוא מחמת שבאחת השנים מרן הסטיפלער קרא לו, ואמר לו שלאנשים יש שאלות בנפשות ובעניינים שונים, פרטיים וכלליים, והם צריכים שיענו להם, והוא כבר זקן, ולכן הוא מבקש שיתחיל לקבל קהל בזמנים מסודרים ולהכנס תחתיו בעול הזה. ואמר לו רבנו שעל אף שמרן הגרא"מ שך טרוד עד מאד בהנהגת הכלל בכל העניינים הציבוריים, כל עוד שהוא נענה גם להיחידים ומקדיש להם מעתותיו, לא לי הוא ליטול על עצמי עול זה. ומשום כך אחרי שמרן הגרא"מ שך נחלש, ופנו אליו ראשי ישיבות עם שאלות, ואמרו שמרן זצ"ל כבר אינו מסכים לענות בהם, נאלץ להתחיל לקבל את האנשים שבאו לשאול, מפני בקשתו של הסטיפלער בזמנו, וגם הנסיעה הזו לצורכי חיזוק עם ישראל הוא עושה מחמת כן.

להערות הארות, ולמי שבידו חידושים עה"ת הוראות ועובדות מרבנו שליט"א

נא לפנות: keailtarog@gmail.com או ל 0527680034

או בת"ד 5397 ירושלים [לציין עבור כאיל תערוג]

לע"נ רבי שרגא יאיר בן רבי אברהם זלה"ה ויינגולד